

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ТА ПРИНЦИПИ НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Стаття розкриває актуальність впровадження комунікативно-когнітивного підходу у навчанні англійської мови та розкриває принципи навчання іноземної мови, дотримання яких дасть можливість забезпечити високий рівень ефективності освітніх завдань, розвинути всі види мовленнєвої діяльності як засобу спілкування.

Ключові слова: комунікативно-когнітивний підхід, принципи навчання, стратегії навчання, комунікативна компетентність.

Актуальність навчання іноземної мови зумовлена не тільки тенденціями інтернаціоналізації освіти, міжнародної академічної мобільності, а й формуванням розуміння того, що сучасна освічена людина – це не тільки людина, яка знає іноземну мову, а й людина, яка підготовлена до реального життя в іноземному мовному середовищі, яка орієнтується в складних мовних та інших проблемах сучасної матеріальної та духовної культури. Положення про те, що використання певних психологічних, педагогічних прийомів ефективного пошуку, інтерпретації інформації сприяє засвоєнню іноземної мови стало в дидактиці аксіоматичним. Така ситуація зумовила значну кількість різних підходів до навчання іноземної мови.

На сьогодні одним з найбільш широко відомих підходів до навчання іноземної мови є комунікативно-когнітивний підхід. Виходячи з назви, зрозуміло, що цей підхід поєднує в собі сутність когнітивної технології в навчанні та практичне використання мови з метою розвитку мовленнєвої компетенції учнів.

Т.П. Ковіна визначає сутність когнітивної технології в навчанні з точки зору практики. Автор відмічає, що завдяки використанню цієї методики забезпечується розуміння студентами навчальної інформації. Для цього необхідно створювати системи завдань за принципом: "Навіщо мені це треба? Де, в якій комунікативній ситуації мені це знадобиться"? Відповідно когнітивні технології дозволяють створювати умови для розуміння кожним студентом вхідної інформації. Наприклад, формування інформаційної компетентності учнів, під якою розуміється сукупність умінь використовувати інформацію, що надходить з різних джерел; вміння конспектувати, анотувати, здійснювати збір інформації по заданій тематичі; вміння здійснювати зіставлення інформації, отриманої з різних джерел, за заданими критеріями; вміння використовувати технічні засоби отримання інформації та інше.

Таким чином, когнітивні технології в навчанні спрямовані на формування критичного мислення:

- вміння проводити відмінності між фактичними відомостями та оціночними судженнями;

- вміння проводити відмінності між фактами і припущеннями;

- вміння виділяти логічні види зв'язку;

- вміння виділяти специфічні предметні види зв'язків;

- вміння виявляти фактичні та логічні помилки в міркуваннях;

- вміння відрізнити істотні доводи від неістотних;

- вміння розмежовувати обґрунтовані й необґрунтовані оцінки та ін.

Комунікативний метод заснований на тому, що процес навчання є моделлю процесу комунікації. Навчання іноземної мови розуміється як навчання спілкування засобами мови. Акцент ставиться на змістовному й вмотивованому використанні мови учнями, які спілкуються з метою досягнення певної мети. Навчальний матеріал тренується і відтворюється через навчання в ситуаціях, максимально наближених до реальних.

Пасов Ю.І. виділяє такі параметри процесу спілкування, на які необхідно звертати увагу при застосуванні комунікативного методу навчання:

- діяльнісний характер мовної поведінки осіб, які спілкуються;
- предметність процесу комунікації, яка повинна бути змодельована обмеженим, але точним набором предметів обговорення (у рамках проблем);
- ситуації спілкування, що моделюються як найбільш типові варіанти взаємин осіб, які спілкуються;
- мовні засоби, що забезпечують процес спілкування та навчання в даних ситуаціях (їх наявність і організація).

У цих параметрах враховані всі основні якості процесу спілкування: діяльнісний характер, цілеспрямованість і вмотивованість, ситуативна співвіднесеність, предметність, змістовність. Отже, будучи інтерпретовані методично, ці параметри створюють такий процес навчання, за якого стане можливим розвивати всі якості говоріння як засобу спілкування.

Багато педагогів та вчених, ведучи мову про комунікативний підхід до навчання, згадують таку характеристику як комунікативна компетентність. Уперше визначення цьому терміну дав Д.Х. Хаймс, який розумів під нею найбільш загальний термін для визначення можливостей особи. Він стверджує, що компетентність залежить від знання мови і від уміння використовувати її залежно від ситуації. Автор визначає декілька секторів комунікативної компетентності:

- компетентія як граматична коректність;
- компетентія як відповідність контекстів;
- компетентія як прийнятне використання;
- компетентія як виконання.

Британський дослідник К. Джонсон виділив два ключові фактори, що впливають на ефективність процесу вивчення іноземної мови:

- досконала організація навчальної програми (що саме вивчати за комунікативним принципом);
- методологія (як і за допомогою яких методів зробити навчання мови більш доступним).

Сьогодні під комунікативно-когнітивним підходом розуміють таку організацію навчального процесу, основу якого складає комунікативна взаємодія студентів, яка забезпечує участь кожного з них як об'єкта і суб'єкта пізнавальної діяльності.

О.Б. Тарнопольський вважає, що "найвищою формою комунікативно-когнітивного підходу до навчання іноземної мови є занурення в іншомовне середовище, де професійні проблеми обговорюються мовою, що вивчається. У такому разі вивчення мови відбувається одночасно з вивченням предметного змісту спеціальності".

Я.І. Проскуріна стверджує, що "комунікативна спрямованість занять передбачає організацію системи знань, умінь і навичок, яка дає можливість учневі сформулювати низку компетенцій (лінгвістичну, соціокультурну, дискурсивну, соціальну, стратегічну), що входять у комунікативну компетенцію й описані в "Загальноєвропейських компетенціях володіння іноземною мовою".

Важливою проблемою на сьогодні є формування принципів комунікативно-когнітивного підходу до навчання. Переважна більшість дослідників окремо з'ясовують принципи комунікативного та когнітивного підходів до навчання і не поєднують їх. Причому значно більше дослідників звертають увагу на принципи саме комунікативного підходу. Тому важливим завданням є правильне поєднання та формування системи принципів сукупності цих двох підходів та їх застосування до навчання.

Ю.І. Пасов, В.М. Плахотник, В.Г. Редько, В.В. Сафонова, Н.К.Скляренко одностайні в думці, що принципами комунікативності є:

- ситуативність;
- мовленнєво-мисленнєва діяльність;
- новизна;
- функціональність;
- індивідуалізація;

- діалог культур;
- комплексність;
- автентичності.

У сферу когнітивного слід віднести такі принципи:

- порівняльний або контрастивний принцип;
- принцип свідомості;
- принцип спиралеподібної прогресії;

Провідним принципом до навчання іноземної мови є принцип ситуативності. Реалізація цього принципу в умовах когнітивно-комунікативного підходу передбачає створення та використання ситуацій реального спілкування. Ситуація є "універсальною формою функціонування процесу навчання та є способом організації мовленнєвих засобів, способом їх презентації, способом мотивації мовленнєвої діяльності, головною умовою формування навичок і розвитку мовленнєвих умінь".

Ситуативність у навчанні іноземної мови може реалізуватися в системі ігор і ігрових ситуацій, в яких простежується сюжетна лінія і де студенти беруть на себе певну роль. Через сюжетно-рольові ігри проходить активний процес соціалізації, становлення особистості.

Важливим принципом є принцип мовленнєвої і розумової діяльності та самостійності. Сутність цього принципу полягає в тому, що завдання на всіх етапах навчання мають бути мовленнєвого, творчого характеру різного рівня проблемності та складності, які спонукають студентів до розумової активності та передбачають розвиток механізмів мислення. Студент за умови застосування до нього когнітивно-комунікативного підходу повинен розвинути вміння висловлювати власні думки під час розв'язання проблемних ситуацій, відстоювання власної точки зору.

Ю.І. Пасов для реалізації цього принципу на практиці пропонує:

- постійно залучати студентів до процесу спілкування іноземною мовою, тобто до процесу практичного оволодіння іноземною мовою на основі мовленнєво-розумової діяльності;

- використовувати цінний матеріал з позицій його комунікативності;
- застосовувати проблемні мовленнєво-творчі завдання до вправ з метою розвитку вмінь самостійного мислення і висловлювання власних думок іноземною мовою.

Принцип діяльнісної основи навчання також передбачає, що формування умінь у різних видах мовленнєвої діяльності здійснюється в процесі самої мовленнєвої діяльності. Тому методично доцільно взаємопов'язання розвитку умінь усіх видів мовленнєвої діяльності, єдність всіх структурних компонентів заняття, облік актуального рівня компетенції якого навчають в інших мовах.

Функціональний принцип означає навчання студентів функціональному використанню мови, тобто рішенням певних комунікативних завдань. Сутність цього принципу полягає у засвоєнні нових лексичних і граматичних одиниць, відбувається у тісному зв'язку з їхніми функціями в мовленні. Застосування цього принципу передбачає:

- опору на систему мовленнєвих засобів, які функціонують у процесі спілкування та співвідносяться з усіма рівнями механізму породження мовлення;

- організацію навчального матеріалу з урахуванням функцій мовленнєвих одиниць в іноземній мові;

- розподіл мовленнєвих одиниць за ситуаціями залежно від їхнього функціонального спрямування, когнітивно-комунікативної потреби;

- функціональну єдність (комплексність) усіх видів мовленнєвої діяльності;

- використання знань з урахуванням функціональної та формальної характеристики мовленнєвих одиниць.

Багато педагогів в якості необхідного відмічають принцип новизни, який стосується змісту та форми мовленнєвого висловлювання, прийомів та завдань навчання, змісту навчання. Інтерес до навчальної, пізнавальної діяльності зумовлюється новизною змісту

матеріалу, видів та прийомів роботи на заняттях з іноземної мови. Мовний та мовленнєвий матеріал засвоюється мимовільно в процесі виконання мовленнєво-розумових завдань.

На думку Т.В. Зубенко, "новизна забезпечує розвиток мовленнєвих умінь, зокрема динамічності мовлення, здатність будувати різні висловлювання, міняти темп мовлення, його стратегію і тактику залежно від умов, цілей і завдань спілкування. Продуктом принципу новизни у практиці навчання мови є інтерес до навчання, важливість якого важко переоцінити, бо знання, засвоєні без інтересу, не забарвлені власним позитивним відношенням, не стають активним надбанням людини. Принцип новизни, зрештою, зумовлює і нешаблонну організацію навчального процесу, і різноманітність прийомів роботи".

Ще одним принципом є принцип індивідуалізації навчання мовленнєвої діяльності. Сутність цього принципу полягає у необхідності врахування при навчанні всіх властивостей особистості (як індивідуальних здібностей, вміння здійснювати мовленнєву і навчальну діяльність, особистісних властивостей). На думку Ю.І. Пасова, індивідуалізація є головним засобом утворення мотивації та активності. Такий підхід гарантує істинну мотивацію, а також справжню внутрішню активність педагога. Мовлення – явище настільки індивідуальне, що навчати мовленню поза індивідуальністю неможливо. У процесі навчання індивідуальна мовленнєва реакція можлива лише в тому випадку, якщо мовленнєве завдання відповідає особистим потребам й інтересам особистості. Тому для виклику адекватної реакції необхідно враховувати індивідуальні особливості, а також життєвий досвід, сфери інтересів, схильності, емоційну сферу, світогляд, нарешті, статус особистості в колективі.

В.В. Сафонова до системи принципів додає принцип діалогу культур. На нашу думку, цей принцип слід розуміти не тільки як навчальне середовище, в якому постійно відбувається зустріч з чужою мовою і культурою, ознайомлення з ними, засвоєння і часткове присвоєння, а й як певний зміст навчальних матеріалів і навчального процесу, які моделюють міжкультурний діалог та форму існування навчального процесу, яка робить можливим організоване міжкультурне спілкування з носіями чужої культури і мови, стимулює розвиток толерантності, "міжкультурної чутливості" і соціокультурної спостережливості, спроможності змінити перспективу і подивитися на світ очима іншого. У цьому ми підтримуємо підхід, сформований Н.Ф. Бориско. І.О. Сімкова виділяє близький до цього принципу принцип міжкультурної спрямованості. На думку автора, цей принцип передбачає таку побудову навчального процесу, за якої його центральною фігурою є студент як потенційний партнер реальної міжкультурної комунікації.

С.Ю. Ніколаєва у своїй статті "Цілі навчання іноземних мов в аспекті компетентнісного підходу" акцентує увагу на тому, що формування в учнів іноземної комунікативної компетентності передбачає навчання спілкування цією мовою, під яким мається на увазі не просто діалог на рівні індивідумів, а готовність і здатність до ведення діалогу культур. У Рекомендаціях Ради Європи йдеться про те, що багату спадщину різноманітних мов і культур необхідно охороняти й розвивати, а зусилля в галузі освіти необхідно спрямовувати на запобігання взаємному непорозумінню, зумовленому відмінностями мов, перетворивши мовний бар'єр на джерело взаємного збагачення культур і широкого діалогу-співпраці.

Принцип комплексності при навчанні іноземної мови заснований на традиційному для комунікативної методики вимозі паралельності і взаємопов'язаності навчання всіх видах мовної діяльності. Цей принцип реалізується через взаємозв'язок і взаємопроникнення всіх структурних елементів заняття, через інтегративну систему вправ, де кожен вид мовної діяльності служить опорою і передумовою для розвитку інших.

Комунікативна методика передбачає не тільки обов'язкове навчання лінгвістичним явищам в єдності їх форми, значення та функціональної значущості, а й використання автентичних текстів та забезпечення автентичності мовної та навчальної діяльності. З позиції забезпечення автентичності спілкування ведення заняття іноземною мовою обов'язково.

При навчанні іноземної мови мета-лінгвістичне порівняння мов є неодмінним атрибутом навчального процесу. Зіставлення мов у процесі навчання можуть бути прихованими і відкритими. При навчанні найбільш актуальні відкриті зіставлення, що вживаються студентами під керівництвом викладача. З розвитком умінь і навичок у вивченні іноземної мови, збільшенням обсягу засвоєного мовного матеріалу відбувається поступове зменшення впливу однієї мови на іншу. Зіставлення необхідні на етапі ознайомлення з новим мовним матеріалом, а на етапі його відпрацювання вони значно зменшують свою вагу і тоді зростає роль комунікативності.

Необхідною умовою творчого використання мови є свідомість. Однією з її характеристик є вербалізація знання (маючи вербальні, експліцитно отриманні знання, студент усвідомлює абстрактні, структурні його властивості і може ними оперувати). Сучасна методика навчання іноземних мов постулює необхідність принципу концентричної прогресії в засвоєнні матеріалу, що припускає його доступність і повторюваність.

Дотримання вищезазначених принципів у навчанні іноземної мови дає можливість забезпечити високий рівень ефективності навчання, активізувати навчально-пізнавальну діяльність студентів шляхом упровадження ефективних методик навчання. Необхідність застосування комунікаційно-когнітивного підходу до навчання студентів іноземної мови зумовлено сучасними вимогами до організації навчального процесу відповідно з урахуванням психічних особливостей та пізнавальних інтересів студентів, до розвитку в них адекватного уявлення про систему мови, яка вивчається, та здатності до реального спілкування в іноземному середовищі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Куцепал С.В. Комунікація та діалог у контексті освітніх викликів сучасності // Гілея. – 2012. – Вип. 66.
2. Лагута Т. Про діалог як форму прояву мовленнєвої діяльності студента // Теорія і практика викладання української мови як іноземної. – 2007. – Вип. 2. – С. 204–207.
3. Пітерс Дж. Д. Слова на вітрі: історія ідеї комунікації / Пер. з англ. А. Іщенко / Дж. Д. Пітерс. – К. : Києво-Могилянська академія, 2004. —302 с.
4. Причина В.В. Комунікативно орієнтований підхід до навчання учнів англomовному спілкуванню // Таврійський вісник освіти. – 2012. – №4. – С. 195–201.
5. Проскуріна Я.І. Комунікативно-когнітивний аспект професійно-орієнтованого мовного навчання іноземних студентів медичного профілю // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. - 2012. – №4(22). – С. 327–334.
6. Савенко Т. Особливості навчання діалогічного мовлення студентів мовних факультетів (англійська мова) // Наукові записки. Філологічні науки. – 2011. – № 96. – С. 531–535.
7. Сімкова І.О. Специфіка навчання професійно орієнтованого діалогічного мовлення на базі німецької мови як першої іноземної // Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Психолого-педагогічні науки. – 2011. – № 3. – С. 64–68.
8. Солодар Л.В. Діалогічне мовлення – основний вид мовленнєвої діяльності при вивченні української мови як іноземної // Вісник Вінницького політехнічного інституту. – 2011. – № 2. – С. 163–167.
9. Тарнопольський О. Б. Навчання через роблення у викладанні іноземної мови для професійного спілкування студентам немовних спеціальностей // Вісник Житомирського державного університету. – 2012. – Вип. 64. – С. 87–83.
10. Тарнопольський О.Б. Методика навчання іншомовної мовленнєвої діяльності у вищому мовному закладі освіти. Навчальний посібник. – К.: Фірма "Інкос", 2006 – 248 с.
11. Ніколаєва С.Ю. Цілі навчання іноземних мов в аспекті компетентнісного підходу // Іноземні мови. – 2010. – №2. – С. 11–17.
12. Ніколаєва С.Ю. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах Підручник. — Вид. 2-ге, випр. і перероб. / Кол. авторів під керівн. С. Ю. Ніколаєвої. – К.: Ленвіт, 2002. – 328 с.
13. Пассов Е.И. Коммуникативный метод обучения иноязычному говорению: Пособие для учителей иностранного языка. – М.: Просвещение, 1991. —223с.

14. Свирина Л.О. О коммуникативном подходе в обучении иностранному языку вне языковой среды // Филология и культура – 2008. – № 12. – С. 70-73.
15. Тарнопольский О.Б. Методика обучения английскому языку : учеб. пособ. / О.Б. Тарнопольский, С. П. Кожушко. – К. : Ленвит, 2004. – 192 с.

Барсуک С.Л.

СОВРЕМЕННЫЕ ПОДХОДЫ К ОБУЧЕНИЮ АНГЛИЙСКОМУ ЯЗЫКУ СТУДЕНТОВ ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ

Статья раскрывает актуальность внедрения коммуникативно-когнитивного подхода в обучении английскому языку и раскрывает принципы, соблюдение которых позволит обеспечить высокий уровень эффективности образовательных задач, развить все виды речевой деятельности как средства общения.

Ключевые слова: коммуникативно-когнитивный подход, принципы обучения, стратегии обучения, коммуникативная компетентность.

Barsuk S.L.

MODERN APPROACHES TO TEACHING ENGLISH TO STUDENTS OF HIGH SCHOOL

The article is devoted to the implementation of Communicative and Cognitive approach in teaching English and reveals the principles of foreign language teaching, which provide a high level of effectiveness of this process and develop all kinds of communicative skills.

Key words: communicative-cognitive approach, main guidelines, learning strategies, communicative competency.

УДК 37.01/.09

Благу́н Н.М.

НАУКОВІ ПІДХОДИ ДО РОЗРОБЛЕННЯ СОЦІАЛЬНО-УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ У ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

У статті проаналізовано наукові підходи до розроблення соціально-управлінських рішень у загальноосвітньому навчальному закладі.

Ключові слова: соціально-управлінські рішення, технологія, навчальний план.

Управлінські рішення в загальноосвітньому навчальному закладі приймаються відповідно до чинних документів органів управління державою й освітою у формі перспективних та поточних планів, програм, цільових проектів, рішень педагогічної ради, Ради школи, профспілкових зборів, зборів трудового колективу, наказів, розпоряджень, методичних рекомендацій, порад.

Відповідно до нормативно-правових документів план роботи школи складається на період з 1 вересня поточного року до 1 вересня наступного року. Обговорюється та схвалюється на засіданні педагогічної ради [1,с.18]. Основою розроблення річного плану школи є дані аналізу її діяльності за минулий навчальний рік, виявлення проблем змістовно-організаційного та навчально-виховного характеру, врахування позитивних досягнень педагогічного колективу щодо забезпечення високого рівня якості освіти та вихованості учнів.

Починається цей процес з аналізу результатів діяльності ЗНЗ за минулий навчальний рік і передбачає: оцінку стану освітньої компетентності учнів школи, викладання навчальних предметів, виховної роботи, діяльності учнівських колективів початкової, базової та старшої школи, роботи з батьками, діяльності членів адміністративного-управлінської ланки та допоміжного персоналу школи. Водночас аналіз кожної із окреслених підсистем діяльності школи потребує знання оцінних параметрів, інтеграція яких розкриває їх сутність. Так результати освітньої компетентності учнів школи слід оцінювати за такими параметрами: